

ІННОВАЦІЙНІ СТРАТЕГІЇ ФОРМУВАННЯ КОНКУРЕНТНИХ ПЕРЕВАГ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ КРИЗИ

Дармороз П. С., пошукач кафедри «Економіка та менеджмент», Український державний університет науки і технологій, м. Дніпро, Україна

e-mail: petr_darmoroz@ukr.net

ORCID ID: 0009-0004-6895-4502

Анотація. У статті досліджено актуальні напрямки інноваційних стратегій формування конкурентних переваг промислових підприємств в умовах кризи, заснованих на економічній ефективності цього процесу. Метою статті є демонстрація переваг та доцільності підвищення конкурентоспроможності промислових підприємств на основі розвитку технологічних інновацій. Розглядаючи особливості розвитку економіки України на сучасному етапі, всі дослідники погоджуються з тим, що однією з найважливіших проблем нині є визначення основних векторів розвитку народного господарства країни, визначення тих галузей народного господарства, розвиток яких дозволить зайняти гідне місце у системі світових економічних відносин. Дослідження та економічне обґрунтування інноваційних стратегій розвитку конкурентних переваг промислових підприємств в сучасних умовах, що характеризуються турбулентністю основних макроекономічних показників. Методологія дослідження передбачає використання методів: емпіричного дослідження (порівняння, спостереження), теоретичного дослідження (сходження від абстрактного до конкретного), загальнонаукових методів (абстрагування й конкретизація, аналіз та синтез, індукція та дедукція, аналогія) та ін. Актуальність вирішення наукової проблеми, що визначена у статті, полягає в тому, що в умовах всебічного обмеження фінансових коштів, зокрема тих, що виділяються на розвиток конкурентних переваг промислових підприємств, з одного боку, та необхідністю забезпечення безперервної роботи промислового комплексу – з іншого боку, виникла нагальна потреба у розробці та обґрунтуванні інноваційних стратегій розвитку їх конкурентних переваг, що дозволить також максимально повно залучити виробничі потужності промислових підприємств, які через кризові явища у національній економіці втрачають конкурентні позиції. Результати дослідження такі: визначено, що технологічні інновації забезпечують реальну і стійку конкурентоспроможність продукції різних галузей як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках. Одним із найважливіших питань є інвестиційне забезпечення інноваційних рішень. Пріоритетність трансферу технологій чи самостійних розробок визначається, виходячи із значення галузі у розвитку національної економіки країни та її місця у комплексній стратегії розвитку та підвищення конкурентоспроможності вітчизняної економіки. Оригінальність і практична цінність дослідження полягає в тому, що у статті систематизовано наявні напрямки формування конкурентних переваг промислової продукції та самих промислових підприємств з урахуванням специфічних особливостей їх функціонування. Висновки дослідження такі: показано, що підвищення конкурентоспроможності галузі безпосередньо пов'язане з її інноваційним розвитком і насамперед із технологічними інноваціями. Європейський вибір України зумовлює необхідність її функціонування у високотехнологічному конкурентному середовищі та потребує реалізації інноваційної моделі розвитку економіки. Результати проведеного дослідження можуть бути корисними для підприємств промислового сектору, організації, на балансі яких знаходяться об'єкти промислового комплексу.

Ключові слова: інноваційні стратегії, промислові підприємства, економічна ефективність, конкурентоспроможність, конкурентні переваги, організаційно-економічний механізм, розвиток в умовах кризи.

INNOVATIVE STRATEGIES FOR BUILDING COMPETITIVE ADVANTAGES OF INDUSTRIAL ENTERPRISES IN CRISIS CONDITIONS

Darmoroz Petro, searcher of the "Economics and Management" department, Ukrainian State University of Science and Technologies, Dnipro

e-mail: petr_darmoroz@ukr.net

ORCID ID: 0009-0004-6895-4502

Abstract. The article examines current directions of innovative strategies for the formation of competitive advantages of industrial enterprises in crisis conditions, based on the economic efficiency of this process. The purpose of the article is to demonstrate the advantages and feasibility of increasing the competitiveness of industrial enterprises based on the development of technological innovations. To achieve the goal, the following tasks were solved: the essence and factors of competitiveness of the industry were determined; the possibilities and directions of cooperation of industries in the field of research and development work, which contribute to increasing competitiveness, are shown; the need and effectiveness of reducing the time period for the creation of new products based on the combination of the education system with the needs of production and the market, the widespread implementation of the idea of continuous education, and the development of information technologies are considered; the criteria

of the industry's investment attractiveness are proposed, allowing to assess its economic condition and potential; the connection between increasing the competitiveness of the industry and its innovative and technological development is shown. Considering the peculiarities of the development of the economy of Ukraine at the current stage, all researchers agree that one of the most important problems today is the determination of the main vectors of the development of the national economy of the country, the determination of those branches of the national economy, the development of which will allow it to occupy a worthy place in the system of world economic relations. Research and economic substantiation of innovative strategies for the development of competitive advantages of industrial enterprises in modern conditions characterized by the turbulence of the main macroeconomic indicators. The research methodology involves the use of methods: empirical research (comparison, observation), theoretical research (ascending from the abstract to the concrete), general scientific methods (abstraction and concretization, analysis and synthesis, induction and deduction, analogy), etc. The urgency of solving the scientific problem defined in the article is that in the conditions of comprehensive limitation of financial resources, incl. those allocated to the development of the competitive advantages of industrial enterprises, on the one hand, and the need to ensure uninterrupted operation of the industrial complex, on the other hand, there was an urgent need to develop and justify innovative strategies for the development of their competitive advantages, which will also allow to attract as much as possible the production capacities of industrial enterprises that lose their competitive positions due to crisis phenomena in the national economy. The results of the study are as follows: it was determined that technological innovations ensure real competitiveness of products of various industries both on the domestic and foreign markets. One of the most important issues is investment support for innovative solutions. The priority of the transfer of technologies or independent developments is determined based on the importance of the field of development of the national economy of the country and its place in the comprehensive strategy of development and increasing the competitiveness of the national economy. The originality and practical value of the research lies in the fact that the article systematizes existing directions for the formation of competitive advantages of industrial products and industrial enterprises themselves, taking into account the specific features of their functioning. The conclusions of the study are as follows: it is shown that the development of the industry's competitiveness is directly related to its innovative development and, first of all, to technological innovations. The European choice of Ukraine necessitates its functioning in a high-tech competitive environment and requires the implementation of an innovative model of economic development. The results of the conducted research can be useful for enterprises of the industrial sector, organizations on the balance sheet of which there are objects of the industrial complex.

Keywords: innovative strategies, industrial enterprises, economic efficiency, competitiveness, competitive advantages, organizational and economic mechanism, development in crisis conditions

JEL classification L16, M21, D24, E32, O32

Постановка проблеми. В економічній науці та господарській практиці конкуренція розглядається як фактор зростання та розвитку окремих підприємств і галузей, а також національної економіки України загалом. Держава забезпечує захист конкуренції у підприємницькій діяльності – стаття 42 Конституції України [7]. Конкурентні механізми реально працюють у більшості галузей національної економіки. Результатом такої економічної політики є скорочення монопольного сектору економіки. Створення конкурентного середовища має супроводжуватись зростанням конкурентоспроможності підприємств. Це питання особливо актуальне нині у зв'язку з інтеграцією України до Європейського співтовариства.

У цих умовах особлива увага має приділятися, з одного боку, забезпеченню конкурентоспроможності національних товарів і виробників, з другого – визначенню найперспективніших галузей і секторів економіки, що потребують державної підтримки на цьому етапі. Особлива увага щодо таких галузей пояснюється насамперед тим, що саме через структури мезорівня реалізується єдина науково-технічна та конкурентна політика держави, яка може і має забезпечити підвищення технічного рівня виробництва, урахування національних особливостей, зниження рівня витрат на виробництво та зростання інноваційно-інвестиційної привабливості підприємств галузі, що забезпечить стабільний стан національних виробників на світовому ринку. Тому вивчення особливостей конкурентоспроможності галузі та управління нею у наш час особливо актуальне.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Розглядаючи особливості розвитку економіки України на сучасному етапі, дослідники [5, 9, 10, 11] погоджуються з тим, що однією з найважливіших проблем нині є визначення основних векторів розвитку національної економіки України, визначення тих галузей національної економіки України, розвиток яких дозволить зайняти гідне місце у системі світових економічних відносин, забезпечити зростання рівня доходів, визначає автор Л. В. Белецька [2]. Тенденції глобалізації, як зазначають науковці у низці робіт [1, 3], сприяють посиленню конкурентної боротьби як на зовнішньому, так і на внутрішньому ринках. На зовнішньому ринку – це боротьба між окремими підприємствами, в залежності від виробничої програми кожного з таких підприємств [4, 8], між фірмами без урахування їх національної належності, а на внутрішньому – як між окремими вітчизняними виробниками, з урахуванням їх фінансового стану, що є основою формування конкурентних

компетенцій, як визначає автор А. М. Поддєрьогін [12], так і їх іноземними конкурентами, які експортують свої товари до України. Процеси глобалізації знижують значення кордонів як рамок діяльності підприємства, як визначає Т. Є. Іщейкін [6], але підвищують значення конкурентоспроможності його продукції.

Відокремлення невирішених раніше частин загальної проблеми. Міжнародна конкуренція стає найважливішим чинником зростання ефективності національної економіки, висуваючи різні вимоги до її галузей, як основних складових. Використання терміна «конкурентоспроможність галузі» в економічній літературі та господарській практиці часто не означає наявності чіткого визначення, а відбувається інтуїтивно як продовження понятійного ряду «товар – ринок – конкуренція». Інші визначення, як правило, уточнюють окремі моменти та пов'язують поняття конкурентоспроможності товаровиробника та країни. Розрізняючи конкурентоспроможність економіки країни, галузей, підприємств та товарів, дослідники, як правило, не наголошують на понятті «конкурентоспроможність галузі».

Приділивши значну увагу понятійному апарату, виділяємо конкурентоспроможність технології і конкурентоспроможність цінного паперу. Проте визначення конкурентоспроможності галузі немає.

Найпоширенішою є думка, що конкурентоспроможність як галузі, так і підприємства, є логічним продовженням конкурентоспроможності їх товарів. «Конкурентоспроможність української продукції (послуг) визначає конкурентоспроможність підприємств, а отже, і економіки держави взагалі в інтерекономії», – стверджує Дж. Перлофф (J. Perloff) [13].

Метою статті є демонстрація переваг та доцільності підвищення конкурентоспроможності промислових підприємств на основі розвитку технологічних інновацій. Для досягнення мети вирішено такі завдання: визначено сутність та фактори конкурентоспроможності галузі; показано можливості та напрямки співробітництва галузей у сфері науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт, що сприяють підвищенню конкурентоспроможності; розглянуто необхідність та ефективність скорочення тимчасового періоду створення нових товарів на основі поєднання системи освіти з потребами виробництва та ринку, повсюдної реалізації ідеї безперервної освіти, розвитку інформаційних технологій; запропоновано критерії інвестиційної привабливості галузі, що дозволяють оцінити її економічний стан та потенціал; показано зв'язок підвищення конкурентоспроможності галузі з її інноваційним та технологічним розвитком. Розглядаючи особливості розвитку економіки України на сучасному етапі, всі дослідники погоджуються з тим, що однією з найважливіших проблем є визначення основних векторів розвитку народного господарства країни, визначення тих галузей народного господарства, розвиток яких дозволить зайняти гідне місце у системі світових економічних відносин. Показано зв'язок підвищення конкурентоспроможності галузі з її інноваційним та технологічним розвитком.

Основний матеріал. Природно поставити питання про необхідність уточнення сутності конкурентоспроможності лише на рівні галузі не тільки для характеристики цього поняття, а й з метою уточнення значення галузі для досягнення високого рівня конкурентоспроможності країни. Якщо в оцінці конкурентоспроможності галузі обмежитися тільки оцінкою конкурентоспроможності товарів, то можна побачити такі невідповідності – конкурентоспроможність окремих товарів як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках не забезпечує ні загальний високий рівень усіх товарів галузі, ні значний внесок у конкурентоспроможність національної економіки, якщо кількість конкурентоспроможних товарів нижче за певну «критичну масу». Конкурентоспроможність окремих товарів на внутрішньому ринку може пояснюватися не стільки високим рівнем їх якості, скільки їх доступністю за ціною для основних груп споживачів. Цей феномен для окремої фірми можна розглядати як перевагу низького рівня доходу населення. Але в цьому випадку він гальмуватиме розвиток виробництва, оновлення технологій, не відповідатиме інноваційній стратегії розвитку підприємства і, зрештою, сприятиме зниженню рівня конкурентоспроможності національної економіки на зовнішньому ринку. Якщо на внутрішньому та зовнішньому ринках конкурентоспроможними є товари однієї чи кількох фірм, то за збереження цієї ситуації з часом зросте рівень монополізації на внутрішньому ринку. А це негативно позначиться на зростанні ефективності національної економіки. Конкурентоспроможність товарів на внутрішніх ринках не завжди збігається з їх конкурентоспроможністю на міжнародних ринках. В основі цього найчастіше лежать не високі ціни, а низька якість продукції, невідповідність міжнародним стандартам. Врахування вимог міжнародних стандартів здійснюється кожним підприємством окремо, але може відбуватися і на рівні галузі, забезпечуючи цим загальне зростання якості продукції всіх підприємств, зростання її конкурентоспроможності. Отже,

просто зрівняння понять конкурентоспроможності товарів та галузі неправомірне. Воно не дозволить виділити проблеми мезорівня, і, отже, не сприятиме їх вирішенню. З іншого боку, розглядати конкурентоспроможність галузі як природну і обов'язкову передумову конкурентоспроможності національної економіки, неправильно, оскільки поняття конкурентоспроможності національної економіки не передбачає однакового рівня розвитку всіх галузей національної економіки і може бути засноване на пріоритетному розвитку лише однієї галузі. На наш погляд, слід погодитися з економістами, які характеризують конкурентоспроможність галузі як «володіння властивостями, які формують її переваги в економічному змаганні з іншими галузями за споживачів (ринки збуту) та різні ресурси, які використовуються для організації нормального функціонування галузі» [2]. Хоча й у цій характеристиці є неточності. По-перше, конкурентоспроможність передбачає відносну оцінку однотипних товарів, виробництв, технологій і галузей, оскільки розглядає реакцію споживачів на однотипні товари чи товари-замінники. Тому економічне змагання відбувається з іншими галузями за споживачів, оскільки різні галузі задовольняють зрештою різні потреби споживачів і є взаємозамінними. По-друге, що розуміється під «нормальним функціонуванням галузі»? Це визначення дуже розпливчате, оскільки діапазон лише якісних характеристик може коливатися від задоволення простого відтворення потреб національної економіки до забезпечення високого рівня динамічного розвитку підприємств галузі з урахуванням реалізації інноваційної стратегії її розвитку, що забезпечує вихід товарів галузі на конкурентоспроможний міжнародний рівень. Тому, на наш погляд, під конкурентоспроможністю галузі слід розуміти ефективність її діяльності, динамічність розвитку відповідно до тенденцій розвитку технології виробництва, розвитку економіки країни та світової економіки загалом, забезпечення високого рівня розвитку підприємств галузі на основі реалізації інноваційної стратегії, що забезпечує вихід товарів галузі на конкурентоспроможний міжнародний рівень. Такий підхід дозволить, на наш погляд, не тільки оцінити рівень розвитку галузі та зіставити його зі світовим рівнем розвитку, але й визначити відповідність потенціалу підприємств галузі завданням національної економіки країни, оцінити фактори, що забезпечують стійке підвищення ефективності використання наявних виробничих ресурсів галузі та доцільність зростання інвестицій у неї. Оцінюючи конкурентоспроможність галузі, необхідно розглядати її у двох ракурсах: як частини національного господарства країни; як укрупненого товаровиробника на внутрішньому та зовнішньому ринках.

Розглядаючи галузь як невід'ємну частину національної економіки країни, насамперед слід оцінити: ступінь забезпечення національної економіки специфічною продукцією галузі та як результат, ступінь експортної орієнтації чи імпоротної залежності економіки країни за нею; відповідність рівня розвитку галузі рівню розвитку національної економіки; ступінь використання продукції цієї галузі у різних галузях національної економіки (експансія галузі); наявність «продуктових шлейфів» галузі та їх вплив на розвиток споживаючих галузей; продуктивність праці; капіталомісткість; частка галузі у ВВП; динаміка числа робочих місць.

Розглядаючи галузь як укрупненого товаровиробника на внутрішньому та зовнішньому ринках, основну увагу приділяють оцінці конкурентоспроможності продукції та стратегії конкурентної боротьби на відповідних товарних ринках. Тут оцінці підлягають: наукомісткість та технічний рівень продукції, наявність та створення науково-технічних заділів, що дозволяють забезпечувати необхідний рівень новизни та якості виробів, наявні технологічні можливості реалізації нововведень, забезпечення зниження витрат за виробництво у разі зростання якості продукції.

Розробка та реалізація інноваційної стратегії розвитку має за мету та результат економічне зростання як окремого підприємства, корпоративного об'єднання підприємств та фірм конгломератного типу, так і національної економіки загалом. Такий підхід дозволяє усвідомити місце галузі у системі управління конкурентоспроможністю країни. Розглянемо докладніше, які фактори впливають на рівень та розвиток конкурентоспроможності галузі. Слід зазначити, що протягом останніх 10-15 років відбулася переоцінка вагомості різних факторів конкурентоспроможності національної економіки, а відтак окремої галузі як її складової. На перші місця висунулася оцінка рівня продуктивності, ефективності використовуваних технологій, якості життя основної частини населення, наявність та розвиток успішної конкурентної стратегії, наявність щодо низьких цін на основні фактори виробництва. Серед економістів і тих, хто робить економічну політику, дедалі сильніше зміцнюється думка, що зміна технологій є основною рушійною силою довгострокового економічного зростання та базою конкурентоспроможності галузі та національної економіки загалом. Галузь, що

реалізує технологічні переваги, може бути конкурентоспроможною на світових ринках, а отже, забезпечувати високі прибутки від реалізації продукції та зростання рівня життя. Це загальносвітовий тренд розвитку. Але конкурентоспроможність галузі може бути досягнута і шляхом використання необхідних факторів виробництва за ціною значно нижчою за світові. Насамперед це стосується праці та природних ресурсів, таких як корисні копалини, експорт яких недоцільний, вода та ін. У цьому разі ми стикалися із явно нераціональним використанням факторів виробництва, зумовленим «перевагою відсталості». Як правило, ця ситуація супроводжується девальвацією національної валюти. Дуже низький рівень витрат на виробництво в цьому разі може реально забезпечити конкурентоспроможність продукції галузі на світових ринках, але веде до виснаження економіки країни і суперечить цілям економічного зростання. Нетехнологічні конкурентні переваги (переваги відсталості) особливо характерні для галузей з великою кількістю товарів-субститутів або галузей, що знаходяться в основі товарної піраміди (сировинні галузі та продукція першого переділу). Ці ринки дуже рухливі та найменш стабільні. Їм відповідає найвищий рівень конкуренції, оскільки на них можуть брати участь підприємства, фірми та корпорації всіх країн світу, які виробляють чи реалізують відповідні товари. Відсутність істотних технологічних бар'єрів дозволяє різко збільшити кількість учасників ринку та виграти тим із них, чії витрати нижчі. Конкурентоспроможність високотехнологічних галузей безпосередньо пов'язана з інвестиціями у дослідження та розробки, з розробкою та впровадженням нововведень.

Конкуренція стає вагомим стимулом для інноваційної діяльності, а самі інновації сприймаються як інструмент, що дозволяє галузі утримувати позиції за умов посилення тиску конкурентів. Співробітники у стратегічних НДДКР та конкуренти змушують один одного підтримувати прогресивні зміни, орієнтуватися на найвищий рівень організації виробництва, вивчати та шукати шляхи підвищення якості. Взаємодії між конкурентами у НДДКР за підтримки університетів та інших наукових центрів стали необхідними джерелами посилення конкурентоспроможності різних галузей. В основі розвитку галузей, природно, лежить пошук та розвиток зв'язків із розробниками передових технологій. Це стає важливою складовою технологічної та маркетингової стратегії наукомістких фірм.

Подібні тенденції характерні для США, Японії та Західної Європи. Вони забезпечують стратегічні переваги в технологіях різних країн.

Підвищення запитів споживачів, швидке моральне старіння товарів та технологій призвели до того, що час та вартість розробки стають основними характеристиками конкурентоспроможності продукції. Глобалізація конкуренції змушує галузі реагувати на ринкові зміни швидше, точніше та дешевше. Лідирування на ринку та в галузі вимагає суттєвої реорганізації системи управління, що забезпечує скорочення терміну створення нових продуктів, більш повне врахування вимог споживачів та високий рівень культури виробництва. Розуміння необхідності стиснення тимчасового циклу – основа зростання конкурентоспроможності. Це потужне, але явно не повністю використане джерело конкурентної переваги. Його використання засноване на підвищенні віддачі від визначального фактора інноваційного розвитку – людського та науково-технічного потенціалу. Адекватне кадрове забезпечення інноваційних процесів дозволяє підвищити рівень конкурентоспроможності галузі. Саме цим пояснюється те, що одночасно у різних країнах прагнуть більш тісно поєднати системи освіти з потребами виробництва, реалізувати ідею безперервної освіти. В умовах інтелектуальної економіки визначальне значення мають інформаційні технології, створення яких є необхідною умовою реалізації інноваційної стратегії, основою міжнародного впровадження нововведень, а отже, і основою конкурентоспроможності підприємств, галузей та національної економіки загалом. За цих обставин особливу увагу слід приділяти не лише рівню освіти в країні (хоча переоцінити цей фактор складно), стану національної науки, а й системам збирання, обробки та використання інформації, що забезпечують інформаційну базу вдосконалення технологій. Об'єктивність їх оцінок забезпечується великим статистичним матеріалом і методиками, що постійно вдосконалюються. Проте ці методики оцінюють конкурентоспроможність національної економіки, а не окремих галузей виробництва. Постійні зміни ринку впливають на характер, діапазон і значимість сучасних показників, що відбивають динаміку конкурентоспроможності. Традиційні підходи, обмежуючись, зазвичай, загальним виробленням, собівартістю, ефективністю використання ресурсів, не забезпечують реальної оцінки конкурентоспроможності галузі. Вони фіксують ситуацію, що склалася, але не дозволяють оцінювати перспективу розвитку, порівняти підприємства між собою, оцінити потенціал розвитку галузі. Тому завдання визначення методичних підходів до оцінки конкурентоспроможності галузі залишається актуальним. Розглядаючи питання

розвитку конкурентоспроможності галузей не можна не зупинитися на зростанні значення «чистих» технологій, що забезпечують виробництво екологічно-чистої продукції і зниження рівня забруднення навколишнього середовища. Отже, все більша увага приділяється забезпеченню зниження забруднення довкілля. За прогностичними оцінками близько 53% світового промислового виробництва у першій половині нового століття забезпечуватиме випуск екологічно чистих продуктів і використовувати екологічно чисті технології.

Це є однією з причин, через яку в Японії створили спеціальний механізм стимулювання розробки для промисловості «портфеля» екологічно чистих технологій з метою забезпечити гнучкість виробництва та відповідність його все більш жорстким екологічним вимогам, а також забезпечити конкурентоспроможність технології виробництва та продукції, а отже, галузі виробництва. Однак відповідати цим тенденціям складно, що пояснюється відсутністю єдиних екологічних вимог на різних ринках, значними «супутніми» інвестиціями, відсутністю загально визнаних прогнозів щодо технологічного розвитку всіх галузей. Тому конкурентоспроможність галузей у цьому питанні, як і в іншому, наочно ділиться на конкурентоспроможність на внутрішньому та зовнішньому ринках. І якщо на внутрішньому ринку (особливо в умовах закритої економіки) можливе використання у виробництві застарілого обладнання та використання не завжди екологічно чистої продукції, то на зовнішньому ринку ця продукція заздалегідь буде неконкурентоспроможною, як і обладнання, на якому вона виготовлялася. Розглядаючи конкурентоспроможність галузі як частини національної економіки, необхідно, на наш погляд, оцінити інвестиційну привабливість. Саме ця характеристика, як лакмусовий папір, визначить усі переваги та недоліки галузі, дозволить оцінити як її стан, так і її потенціал. Причому, проводячи цю оцінку, необхідно оцінювати привабливість галузі як для зовнішнього, так і для внутрішнього інвестора. Ступінь інвестиційної привабливості одного і того ж рішення для них може бути різною.

Оцінюючи галузеві інвестиційні рішення та враховуючи рекомендації Світового банку, бажано виділити такі групи критеріїв: 1) ринкові: розмір внутрішнього ринку, темп його зростання, потенціал, диференціація продукту, циклічність попиту, еластичність цін, прибутковість, можливість експорту продукції; 2) рівень конкуренції: кількість фірм, які працюють на ринку; інтенсивність конкурентної боротьби; ступінь монополізації ринку; наявність товарів-конкурентів та ступінь спеціалізації товарів-замінників; рівень завантаження потужностей підприємств-виробників; питома вага імпортової продукції на ринку; аналіз стратегії фірм-імпортерів, їх характеристика; 3) бар'єри входження у галузь: ліцензування діяльності, захищеність із боку держави; капіталомісткість галузі; доступ до сировинних ресурсів та їх рівень; наявність каналів збуту та доступ до них; спеціалізація та рівень підготовки робочої сили, можливість підвищення рівня кваліфікації працівників; 4) бар'єри виходу з галузі: державні обмеження виходу, ступінь спеціалізації активів виробництва, можливість перефільювання активів;

5) оцінка постачальників; ступінь задоволення місцевими ресурсами потреб підприємства; наявність матеріалів-замінників, можливість доступу до них та оцінка обсягу можливих поставок; ступінь монополізації сировинного ринку; оцінка можливостей вертикальної інтеграції із постачальниками;

6) технологічні: ступінь відповідності використовуваної технології передовим досягненням галузі; складність виробництва; захищеність продукції патентами та ліцензіями; наукомісткість продукції; 7) соціальні: демографічна ситуація; рівень кваліфікації працівників; діяльність профспілок та рівень охоплення працівників.

Проте проста оцінка інвестиційної привабливості галузі не підтвердить її конкурентоспроможності особливо на зовнішньому ринку. Це зумовлено тим, що галузь може бути привабливою для зовнішніх інвесторів з позиції реалізації в ній, якщо не застарілих, то діючих тривалий термін технологій та розробок.

Висновки. Отже, небажане здійснення інвестицій, які закладають продуктово-технологічне відставання національної галузі виробництва, що обов'язково позначиться на конкурентоспроможності її продукції на світових ринках. Щоправда, подібні інвестиції можуть забезпечити певний рівень конкурентоспроможності товарів галузі на внутрішньому ринку протягом обмеженого відрізка часу. І цей відрізок буде тим коротшим, чим «старша» технологія, що підлягає впровадженню. Подібний підхід до вирішення завдання зростання конкурентоспроможності галузі можливий або за необхідності зниження частки імпортованої продукції, або за необхідності підвищення зайнятості населення. Однак він є дуже небажаним, якщо розглядається питання розвитку стратегічних галузей, рівень конкурентоспроможності продукції яких забезпечить Україні гідне місце у міжнародному поділі сфер

виробництва і ринків, дозволить підвищити конкурентоспроможність економіки країни з урахуванням реалій початку двадцять першого століття. Рішення цього рівня вимагають додаткової експертизи інвестицій на інноваційність запропонованих технологічних рішень та аналізу нової продукції з позиції перспективної конкурентоспроможності.

Отже, підсумовуючи вищевикладене, зазначимо, що підвищення конкурентоспроможності галузі безпосередньо пов'язане з її інноваційним розвитком і насамперед із технологічними інноваціями. Європейський вибір України зумовлює необхідність її функціонування у високотехнологічному конкурентному середовищі та потребує реалізації інноваційної моделі розвитку економіки. Саме технологічні інновації забезпечують реальну і стійку конкурентоспроможність продукції різних галузей як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках. Одним із найважливіших питань є інвестиційне забезпечення інноваційних рішень. Пріоритетність трансферу технологій чи самостійних розробок визначається, виходячи із значення галузі у розвитку національної економіки країни та її місця у комплексній стратегії розвитку та підвищення конкурентоспроможності вітчизняної економіки.

Список літератури

1. Башмаков М. С. Обґрунтування системи показників управління інноваційно-інвестиційним розвитком залізничного транспорту. *Review of transport economics and management*. 2022. № 8 (24). С. 81-88. URL: <http://pte.diiit.edu.ua/issue/view/16098/9425>. (дата звернення 17.07.2024).
2. Белецька Л. В. Економічна теорія. Сучасні моделі економічного росту. URL: http://uchebnikonline.com/politekonomia/ekonomichna_teoriya-biletska_lv/suchasni_modeli_ekonomichnogo_zrostantnya.htm. (дата звернення: 08.06.2024).
3. Бондарчук В. В. Підходи до аналізу стану та ефективності використання об'єктів нерухомого майна. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Сер. Економіка*. 2023. № 24. С. 262–265. (дата звернення 19.06.2024)
4. Виробнича програма підприємства, її зміст, календарний розподіл та оптимізація. URL: <https://buklib.net › books> (дата звернення: 24.07.2024).
5. Гаврилук В. Т. Дослідження НТП за допомогою виробничих функцій. URL: <http://vistnic.stu.cn.ua/index.pl?task=arcl&j=5&id=4> (дата звернення: 05.08.2024).
6. Іщейкін Т. Є. Моделювання управлінських і маркетингових рішень із реалізації адаптаційних безпекових підходів в управлінні результативністю інноваційно орієнтованого підприємства рекламного бізнесу в умовах діджиталізації. *Формування ринкових відносин в Україні: збірник наукових праць. Державний науково-дослідний інститут інформатизації та моделювання економіки*. 2023. № 6 (265). С. 66–74. URL: <http://ndiime.org/wp-content/uploads/2023/09/6-2023.pdf> (дата звернення: 10.07.2024).
7. Конституція України. Верховна Рада України : офіц. портал. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 06.07.2024).
8. Mishchenko, M., Popovychenko, H., Bieliaiov, T., Shevchenko, O., Orlova-Kurilova, O., Guliaieva, N., Vlasiuk, T. Organisational and management design of financial and human resource support for innovative agribusiness: the security aspect, *Management Theory and Studies for Rural Business and Infrastructure Development*. 2023. Vol. 45. Issue 3 (September 2023). P. 242-249. URL: <https://scholar.google.com/scholar?oi=bibs&cluster=17815098038396385889&btnI=1&hl=en>. (дата звернення: 15.07.2024).
9. Mishchenko M., Kalinichenko L., Kovalenko-Marchenkova Y., Bashmakov M. Logistics management in increasing the efficiency of the development of transport construction enterprises. *Науковий вісник Одеського національного економічного університету*. Одеса, ОНЕУ. 2023. № 3-4 (304-305). С. 13-18. URL: <http://n-visnik.oneu.edu.ua/collections/2023/304-305/pdf/13-18.pdf>. (дата звернення 23.07.2024).
10. Mishchenko M., Kalinichenko L., Martseniuk L. Bobyl V. , Pikulina O., Analysis of The Influence of Rolling Stock on Infrastructure Facilities as a Factor of Management of the Economic Efficiency of Transport Construction Enterprises. *Науково-практичний журнал: Інвестиції – практика та досвід. Чорноморський національний університет імені Петра Могили, ТОВ "ДКС Центр"*. 2023. №8. С. 76-83. URL: <https://scholar.google.com/scholar?oi=bibs&cluster=3707077043247191675&btnI=1&hl=en>. (дата звернення 25.07.2024).
11. Міщенко М. І., Чернова Н. С., Дергачов С. В. Моделювання управлінських рішень в системі управління інвестиційними потоками на інноваційно орієнтованому підприємстві в

умовах посилення конкуренції. Формування ринкових відносин в Україні: збірник наукових праць. Державний науково-дослідний інститут інформатизації та моделювання економіки. 2022. № 8 (24). С. 81-88.

12. Поддєрьогін А. М., Марченко Н. А. Фінансове забезпечення відтворення основних засобів промисловості : монографія. Чернігів : ПБК “Десна”, 2023. 288 с.

13. Perloff J. M. Microeconomics. Chapter 7 : Costs. Available at. 2024. URL: http://wps.aw.com/bp_perloff_microecon_7/242/61990/15869495.cw/content/index.html (дата звернення 05.06.2024).

References

1. Bashmakov, M. S. (2022). Justification of the system of indicators for the management of innovation and investment development of railway transport. Review of transport economics and management, 8 (24). 81-88. Retrieved from <http://pte.diit.edu.ua/issue/view/16098/9425>. (accessed 17 July 2024) [In Ukrainian].

2. Beletska, L. V. (2024). Economic theory. Modern models of economic growth. Retrieved from http://uchebnikonline.com/politekonomia/ekonomichna_teoriya_-_biletska_lv/suchasni_modeli_ekonomichnogo_zrostannya.htm. (accessed 08 June 2024). [In Ukrainian].

3. Bondarchuk, V. V. (2023). Approaches to the analysis of the condition and efficiency of the use of real estate objects. Naukovi zapysky Natsional'noho universytetu «Ostroz'ka akademiya». Ser. Ekonomika, 24, 262–265. (accessed 19 June 2024). [In Ukrainian].

4. Production program of the enterprise, its content, calendar distribution and optimization. Retrieved from <https://buklib.net/books> (accessed 24 May 2024). [In Ukrainian].

5. Gavrylyuk, V. T. (2024). Study of NTP using production functions. Retrieved from <http://vistnic.stu.cn.ua/index.pl?task=arcl&j=5&id=4> (accessed 08 May 2024). [In Ukrainian].

6. Ishcheykin, T. E. (2023). Modeling of management and marketing solutions for the implementation of adaptive security approaches in the management of the effectiveness of an innovatively oriented advertising business enterprise in the conditions of digitalization. Formuvannya rynkovykh vidnosyn v Ukrayini: zbirnyk naukovykh prats'. Derzhavnyy naukovodoslidnyy instytut informatyzatsiyi ta modelyuvannya ekonomiky, 6 (265), 66–74. Retrieved from <http://ndiime.org/wp-content/uploads/2023/09/6-2023.pdf> (accessed 10 June 2024). [In Ukrainian].

7. Constitution of Ukraine. Verkhovna Rada of Ukraine: officer. portal. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (accessed 07 June 2024). [In Ukrainian].

8. Mishchenko, M., Popovychenko, H., Bieliaiov, T., Shevchenko, O., Orlova-Kurilova, O., Guliaieva, N., & Vlasiuk, T. (2023). Organizational and management design of financial and human resource support for innovative agribusiness: the security aspect. Management Theory and Studies for Rural Business and Infrastructure Development, 3, 242-249. Retrieved from <https://scholar.google.com/scholar?oi=bibs&cluster=17815098038396385889&btnI=1&hl=en>. (accessed 17 July 2024).

9. Mishchenko, M. I. Kalinichenko, L., Kovalenko-Marchenkova, Y., & Bashmakov, M. (2023). Logistics management in increasing the efficiency of the development of transport construction enterprises. Naukovyy visnyk Odes'koho natsional'noho ekonomichnogo universytetu. Odesa, 3-4 (304-305), 13-18. Retrieved from <http://n-visnik.oneu.edu.ua/collections/2023/304-305/pdf/13-18.pdf> (accessed 23 July 2024)

10. Mishchenko, M., Kalinichenko, L., Martseniuk, L., Bobyl, V., & Pikulina, O. (2023). Analysis of The Influence of Rolling Stock on Infrastructure Facilities as a Factor of Management of the Economic Efficiency of Transport Construction Enterprises. Naukovo-praktychnyy zhurnal: Investytsiyi – praktyka ta dosvid. Chornomors'kyy natsional'nyy universytet imeni Petra Mohyly, TOV «DKS Tsentr», 8, 76-83. Retrieved from <https://scholar.google.com/scholar?oi=bibs&cluster=3707077043247191675&btnI=1&hl=en>. (accessed 25 July 2024).

11. Mishchenko M.I., Chernova, N.S., Dergachev, E.V. (2022). Modeling of management decisions in the investment flow management system at an innovatively oriented enterprise in conditions of increased competition. Stanovlennya rynkovykh vidnosyn v Ukrayini: zbirnyk naukovykh prats'. Derzhavnyy naukovodoslidnyy instytut informatyzatsiyi ta modelyuvannya ekonomiky, 8 (24), 81-88. (accessed 15 June 2024) [In Ukrainian].

12. Poddyerogin A. M., Marchenko N. A. (2023). Financial support for the reproduction of the main means of industry: a monograph. Chernihiv: PVC "Desna". [In Ukrainian].

13. Perloff, J. M. (2024). Microeconomics. Chapter 7 : Costs. Retrieved from . Retrieved from http://wps.aw.com/bp_perloff_microecon_7/242/61990/15869495.cw/content/index.html (accessed 05 June 2024).

Стаття надійшла до редакції 16.08.2024

Прийнята до публікації 21.08.2024